

panorama ŚWIĘTOKRZYSKA

anna góra-klauzińska, anna benicewicz-miązga

panorama
ŚWIĘTOKRZYSKA

panoramas
of **ŚWIĘTOKRZYSKIE**

anna góra-klauzińska

anna benicewicz-miazga

PANORAMIC PHOTOGRAPHY

■ Panorama (from Greek *pan* + *horama* i.e. everything + view, performance) or panoramic photography is a technique of photography that captures images with elongated fields of view. A panoramic photograph has an aspect ratio of 2:1 or larger, the image being twice as wide as it is high. In the era of digital photography panoramic photographs are most often segmented and made by joining multiple photographs with slightly overlapping fields of view to create a panoramic image. Panoramic photography is used to capture large spaces which couldn't be shown on an ordinary photograph. Panoramic photographs do not only look more interesting but also have a unique character. They also provide original and endless possibilities to present reality.

The full view of an observer has the form of a sphere and a panoramic photograph shows any section of this view. It can encompass any selected area - a stripe of different length or width, horizontal or vertical. As the photographed field is in the shape of a sphere and in the process of taking a photograph or joining multiple photographs the view is as if stretched on a flat surface the result is inter-

esting and unique distortions. The full view of the sphere can be shown as a vertical panoramic photograph (rectangular) or in the form of the so-called little planet.

Panoramic presentation derives from painting. Elongated, vertical or horizontal format attracted artists from various epochs. This type of panoramic format was used by El Greco in *The resurrection* or by Goya in *The Nude Maja*. From the very beginnings of photography artists were interested in extending the camera view and showing everything that can be seen by the human eye as well as overcoming all technical barriers. Panoramic photography developed together with traditional photography. The first specialist panoramic camera was patented in 1843 in Austria by Joseph Puchberger.

The majority of early panoramic photographs were single daguerreotypes stitched together just like, for example, a series of 8 daguerreotypes from 1848 of Fairmount Waterworks by William Southgate Porter. The milestone in the development of panoramic photography was the invention of film in 1888. Basing on a new photosensitive material many panoramic cameras were created. The most rapid progress

took place together with the development of digital photography which gave endless possibilities of joining single images by means of a computer.

The history of Polish panoramic photography is little known. There are no studies on the history of this type of photography in Poland. The first known panoramic photograph was panorama of Warsaw taken by Karol Beyer, a famous Warsaw photographer. Another famous panorama of Warsaw was taken from the Royal Castle in 1873 by Konrad Brandel. Works of the photographer Paweł Pierściński from Kielce are also worth mentioning. In the 1970s he created a pioneer type of panoramas - huge blow-ups of nature incorporated into buildings. Such optical landscapes enlarged the inside of buildings and gave them certain values creating a completely new type of aesthetics. Individual elements were prepared separately from the same or different frames.

FOTOGRAFIA PANORAMICZNA

■ Panorama (z gr. *pan* + *horama* czyli wszystko + widok, przedstawienie) to potocznie zdjęcie obejmujące duży wycinek horyzontu, o proporcjach boków minimum 2:1. W dobie fotografii cyfrowej panoramy to najczęściej obrazy powstające z połączenia kilku odrębnych zdjęć, często o dowolnych proporcjach boków, jednak zawsze o szerokim polu widzenia. Za pomocą fotografii panoramicznych można przedstawić duże przestrzenie, których nie dałoby się ukazać na zwykłym zdjęciu. Zdjęcia panoramiczne nie tylko wyglądają ciekawie i mają swój niepowtarzalny klimat. Są sposobem na oryginalne i dające wręcz nieskończoności możliwości fotograficzne przedstawianie rzeczywistości.

Pieny obraz otaczającej obserwatora sfery ma formę kuli. Zdjęcie panoramiczne jest uwięzieniem dowolnego wycinka tej sfery. Może przedstawiać wybrany obszar - pas o dowolnej szerokości i długości - poziomy, pionowy, lub przedstawiać zdjęcie całej sfery. Ponieważ fotografowana sfera ma kształt kuli, a w procesie fotografowania lub składania panoramy jej obraz zostaje rozciągnięty na płaszczyźnie - powstają ciekawe i niepowtarzalne deformacje znajdujących się w przestrzeni obiektów. Pełny

obraz sfery można przedstawić jako zdjęcie panoramiczne poziome (prostokątne) lub w formie tzw.: malej planetki.

Sposób panoramicznego przedstawienia sceny wywodzi się z malarstwa. Wydłużony, poziomy lub pionowy format pociągał artystów z różnych epok. Panoramicznym (wydłużonym) formatem posłużył się między innymi El Greco malując *Zmartwychwstanie*, czy Goya w obrazie *Maja naga*. Rozszerzeniem pola widzenia aparatu fotograficznego, oddaniem tego, co widzi ludzkie oko i przewyścieżeniem początkowych ograniczeń technicznych (co pozwalało uzyskać zdjęcia pokazujące większe niż standardowy widok) interesowało się niemal od początku istnienia fotografii. Fotografia panoramiczna rozwijała się na równi z fotografią w formacie tradycyjnym. Pierwszy specjalistyczny aparat panoramiczny został opatentowany w Austrii przez Josepha Puchbergera w 1843 r. Większość wczesnych panoram tworzyły zestawione ze sobą pojedyncze dagerotypy, jak na przykład seria 8 płyt dagerotypowych z 1848 roku, złożonych przez Williama Southgate'a Portera, pokazujących panoramę zakładów wodociągowych w Fairmount. Kamieniem milowym w rozwoju fotografii było wynalezienie w 1888 r.

kloszy fotograficzne). W oparciu o nowy materiał światłoczuły powstało wiele aparatów panoramicznych. Największy postęp dokonał się wraz z rozwojem fotografii cyfrowej, w której tworzenie panoram z pojedynczych zdjęć łączonych za pomocą komputera dalo twórcom nieskończoności możliwości.

Historia polskiej fotografii panoramicznej jest mało znana. Nie istnieją opracowania wyróżniające tego typu twórczość w ujęciu historycznym. Pierwszą znaną dookólną fotografię panoramiczną Warszawy wykonał Karol Beyer, słynny warszawski fotograf. Kolejną znaną dookólną panoramę Warszawy wykonał w 1873 roku Konrad Brandel - z Zamku Królewskiego. Warto wspomnieć także prace znanego, pochodzącego z Kielc, artysty fotografika Pawła Pierścińskiego. W latach siedemdziesiątych stworzył pionierski typ panoram wielkoformatowych. Były to ogromne powiększenia, wbudowane w przestrzeń wnętrz budynków, np. Puszcza Jodłowa. Uzyskane w ten sposób krajobrazy optycznie powiększały wnętrze i nadawały mu określonych walorów oraz tworzyły nowy rodzaj estetyki. Poszczególne elementy opracowywane były osobno, a wykonywano je z tego samego lub oddzielnych kadrów.

SPIS TREŚCI

- I. Krajobraz 6
- II. Miasta, miasteczka, wsie 50
- III. Kościoły i klasztory 106
- IV. Architektura drewniana 124
- V. Zamki, dworki i warownie 134
- VI. Szlakiem Techniki 152
- VII. Atrakcje i ciekawostki 168

- # INDEX
- I. Landscape 6
 - II. Cities, towns, villages 50
 - III. Churches & monasteries 106
 - IV. Wooden architecture 124
 - V. Castles, manor houses, strongholds 134
 - VI. Technical monuments 152
 - VII. Attractions & curious details 168

„Kielecką Szkołę Krajobrazu” stworzyli fotografowie, którzy w czasach, gdy w Polsce prym wiodła fotografia awangardowa, oddalająca się od rzeczywistości, woleli pozostać przy ścisłych związkach z otaczającym światem, jednocześnie nie poddając się narzucanym przez socrealizm tematom i formom. Ich zdjęcia to szerskie i bardzo proste spojrzenie na krajobraz dokumentujące charakterystyczne dla świętokrzyskiego linie i struktury matematyczno-geometryczne (szachownice pól, kieleckie pasiaki itp). Pierwsze dzieła powstały już w latach 50-tych XX wieku i zostały wystawione na Pierwszym Biennale Krajobrazu Polskiego (Warszawa 1963) Kieleccy artyści zdobyli większość nagród regulaminowych oraz zbiorową (jedyną w historii fotografii) „Za wysoki poziom artystyczny prac fotograficznych”.

Nazwa „Kielecka Szkoła Krajobrazu” oznacza: po pierwsze – nazwę kierunku artystycznego utworzonego w „Grupie Roboczej” Świętokrzyskiego Towarzystwa Fotograficznego w Kielcach; po drugie – nazwę grupy fotografików kieleckich tworzących pejzaże zgodnie z niepisany kanonem wypracowanym przez zespół; po trzecie wreszcie – ogólną dokonań kieleckiego środowiska fotograficznego w okresie ostatnich pięćdziesięciu lat. Największy wkład w kształtowanie nowego zjawiska wniosły Zespół Kieleckiej Szkoły Krajobrazu: Paweł Pierściński, Janusz Buczkowski, Waclaw Cisłowski, Tadeusz Jakubik, Jerzy Kamoda i Jan Spałwan. Twórcy solidarnie uczestniczyli we wszystkich manifestacjach artystycznych w kraju i na świecie (146 wystaw w latach 1975 – 88). Jednak najbardziej intensywnym okresem pracy pejzażystów kieleckich był czas istnienia „Grupy Roboczej” przy STF – lata 1962 – 68. Powstały wówczas najważniejsze realizacje artystyczne, wyprowadzono kanon fotografowania krajobrazu i indywidualny styl poszczególnych twórców.

Koncepcja twórcza Kieleckiej Szkoły Krajobrazu przetrwała burze dziejowe i trwa mimo zmieniającego się świata. W ostatnim półwieczu zmienił się kształt krajobrazu, metody uprawy roli oraz formy fotografowania (zapis cyfrowy). Jednak dorobek KSK jest przywoływany w środowisku zawodowych fotografików oraz wśród fotoamatorów i młodych adeptów fotografii.

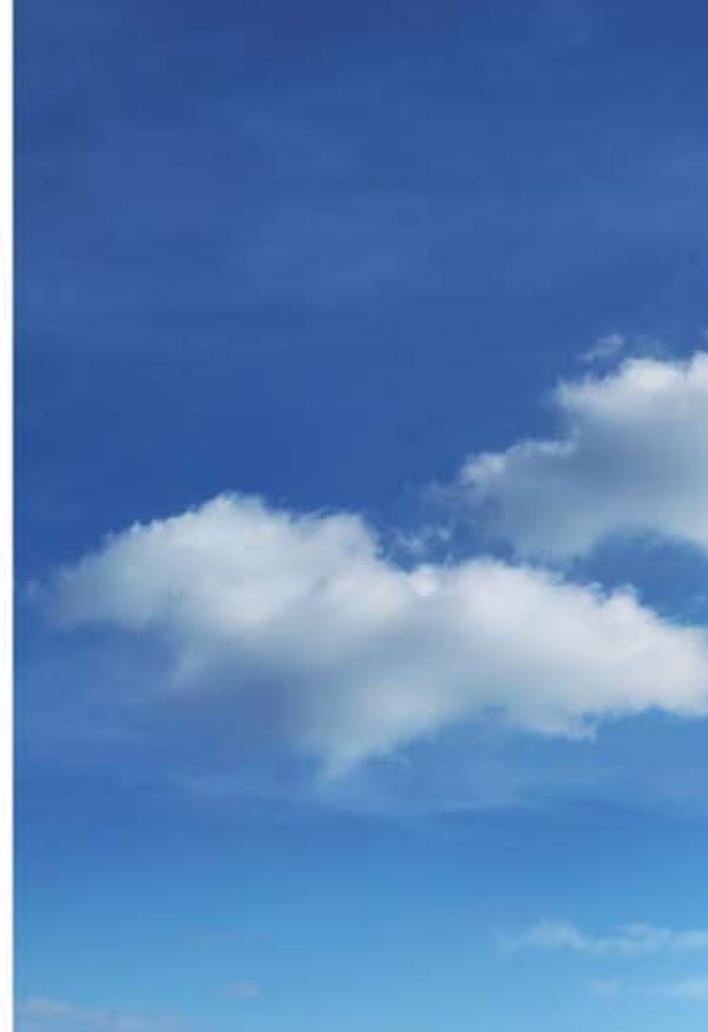
Kielce Landscape Photography School (Kielecka Szkoła Krajobrazu) was established by photographers who instead of being obedient towards avant-garde trends and socrealistic topics and forms, presented at that time, decided to stay loyal to realism. Their photos present wide and very simple look at the landscape of the Świętokrzyskie region. First photos were taken in the fifties of the 20th century and they were exhibited during the first Biennial of Polish Landscape (Warsaw 1963). The artists from Kielce won most of the awards and the collective prize ‘for the high artistic level of photography.’

The name “Kielce Landscape Photography School” has many different meanings. First of all, it is a faculty introduced in the “Working Group” (Grupa Robocza) of the Świętokrzyskie Photographic Association in Kielce. Secondly, it is a group of photographers from Kielce, who take landscape photos according to their unwritten principles. Finally, it is the output of Kielce photography community of the last five years. The biggest input in development of the new trend in this kind of photography had the group of Kielce Landscape Photography School: Paweł Pierściński, Janusz Buczkowski, Waclaw Cisłowski, Tadeusz Jakubik, Jerzy Kamoda and Jan Spałwan. The founders took part in all the artistic manifestations in Poland and abroad (146 exhibitions from 1975 to 1988). However, the most fruitful period of Kielce artists was the time of the Working Group of the Świętokrzyskie Photographic Association (1962 – 68). At that time, the most important pictures were taken and the landscape photography principles and the individual style of the particular artists were established.

The main concept of the Kielce Landscape Photography School survived difficult times in Polish history and exists despite all the changes in the developing world. During last fifty years, the lay of the land, farming methods, as well as forms of photography (digital registration) have changed. However, the output of the Kielce Landscape Photography School is still essential for the professional photographers, as well as among amateurs and young adepts.

Strony 14 - 15: Okolice Wzdólu Rządowego.

Pages 14 - 15: The area of Wzdół Rządowy.

Mimo iż położone w widłach dużych rzek (Wisły i Pilicy) oraz pokryte siecią mniejszych cieków wodnych – Świętokrzyskie jest suche, a postępujące zmiany klimatyczne powodują stopniowe stopniowe zmiany naszej krainy. Woda jest więc elementem ważnym i bardzo cennym. Nie dziwi zatem fakt, że wszystkie duże zbiorniki w województwie powstały jako twory sztuczne, czasem samoczynnie – w dawnych wyrobiskach np. w kamieniołomach oraz innych odkrywkach, a czasem tworzone zamierzenie. Tak właśnie powstały zalewy w Sielpi na rzece Czarnej, w Borkowie, w Cedzynie, na Lubrzańcu, w Chańczy na Czarnej Staszowskiej, zbiorniki w Rejowie i Brodach Iłżeckich na Kamiennej, na Świślinie. O dawien dawna powstawały też stawy służące hodowli ryb, jak te w okolicach Oksy i Wiślicy.

Strony 16 - 17: Zalew w Borkowie utworzono na Bielance. Rzeka tworzy tu unikatowe zakola. Zbiornik nie jest bardzo duży, ale znajduje się blisko Kielc i otacza go stare, sosnowe lasy. W pobliżu powstały ośrodki wypoczynkowe.

Although located in the confluence of large rivers – the Vistula and Pilica, and covered with a network of smaller waterways – the Świętokrzyskie is a dry region. Water is an essential element in the Świętokrzyskie area due to a changeable climate which causes gradual stepping of the landscape. That is why it is not surprising that all the big lakes in the region are man-made, or sometimes created as a consequence of former excavations, for example in quarries and other outcrops. Lakes such as Sielpia on the Czarna River, Borków, Cedzyna on the Lubrzanka River, Chańcza on the Czarna Staszowska River, reservoirs in Rejowo and Brody Iłżeckie on the Kamienna River or the Świślica River were created in this way, as well as the numerous ponds (fish breeding pisciculture).

Pages 16 - 17: The Borków Lake was made on the Bielanka River. The river shapes here unique meanders. The reservoir is not very large, but it is located near Kielce and surrounded by old pine forests. That is why many hotels and holiday houses were built here.

W Niedźwiadkowej, na Garbie Wodzisławskim leży malowniczo położona niewielka wieś Stradów. Słynie ona ze wspaniałego, największego w Polsce grodziska położonego na północ od zabudowań. Grodzisko o powierzchni 1,5 ha otacza potężny wał o obwodzie 500 m i maksymalnej wysokości 12 m. Od północy, południa i wschodu otaczają je trzy podgrodzia o łącznej powierzchni 25 ha oraz wały o skomplikowanym systemie i wysokości sięgającej 2 m. Prawie wszystkie noszą ślady przepalenia. Archeolodzy znaleźli ślady drewnianych, półziemiankowych chat, pieców i palenisk. Szacuje się, że mieszkało tu kilkaset osób. Stradów był zatem dużym ośrodkiem państwa Wiślan, istniejącym między IX a XI wiekiem, który uległ gwałtownemu zniszczeniu.

Stradów village is located in the Nidzica Trough, on the Wodzisław Ramp (Garb Wodzisławski). This place is famous for its splendid, biggest in Poland, gord located in the north from the city. The gord is about 1.5 ha and it is surrounded by a huge embankment which is 500 meters in circumference and maximum high of 12 meters. From the north, south and east, it is surrounded by three other gords, which total area is 25 ha and complicated system of gords which is 2 meters high. They all have the reminiscence of burning. The archeologists found signs of wooden, half-dugouts, stoves and hearths. It is estimated that several hundred people lived there. Stradów was a huge centre of the Vistulans, existed from 9th to 11th century and violently destroyed.

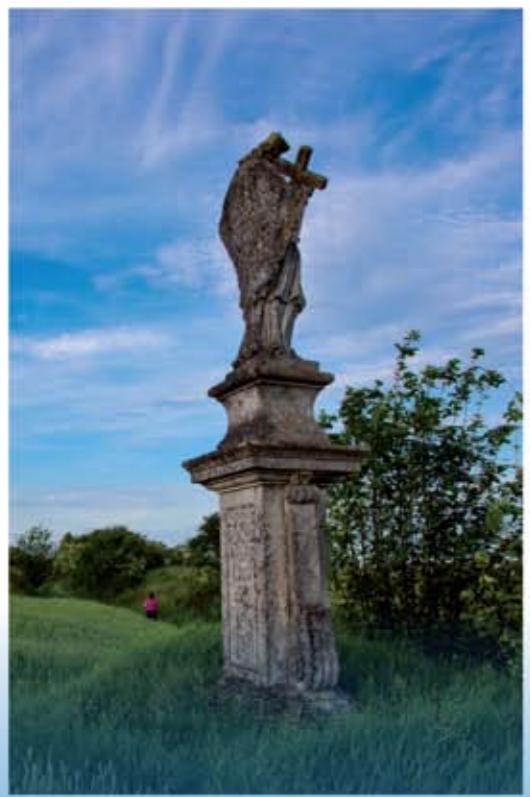

Figura Św. Jana Nepomucena w Młodzawach Małych.
The statue of St John of Nepomuk in Młodzawy Małe.

Krucyfiks w Młodzawach Małych.
The crucifix in Młodzawy Małe.

Figura Św. Jana Kantego w Młodzawach Małych.
The statue of John Cantius in Młodzawy Małe.

Krucyfiks na Ponidziu.
The crucifix in Ponidzie.

Figura Matki Boskiej z 1906 r.
The statue of the Blessed Virgin (1906).

Okolice Młodzaw należą do najpiękniejszych na Ponidziu. Ze wzgórza kościelnego rozciąga się wspaniały widok na Garb Wodzisławski i piękną Dolinę Nidy. Warto udać się przez pola w kierunku południowym, aby zobaczyć najpiękniejszą na ponidziu, a być może w całym województwie, późnobarokową grupę figur przydrożnych z 1735 r., stojącą przy drodze do Młodzaw w pobliżu imponującego lessowego wąwozu. Grupa składa się z wyniosłego krucyfiksu, po bokach którego w znacznej od siebie odległości stoją figury dwóch świętych – Świętego Jana Kantego oraz Świętego Jana Nepomucena.

The vicinity of Młodzawy village is the most beautiful area in the Ponidzie region. From the church hill, there is a picturesque landscape of the Wodzisławski Ramp and the picturesque Nida Valley. By the road to Młodzawy, near an impressive loess gully, there is a group of beautiful late Baroque statues from 1735. The group of statues consists of a towering crucifix in the middle and figures of John Cantius and John of Nepomuk from both sides.

Strony 40 - 41 u góry: Wnętrza jaskini Raj.

Pages 40 - 41 above: The Paradise Cave.

Strona 41: Wejście do jaskini Piekło.

Page 41: The entrance to the Hell Cave.

Nazwano tę jaskinię „Rajem” ze względu na jej przepiękną, niepowtarzalną szatę naciekową, która tworzy baśniowy, nierealny krajobraz. Należało też odróżnić ją od wielu innych okolicznych pieczar nazywanych przez zabobonnych mieszkańców „pieklami”. Jaskinia Raj jest przykładem krasu podziemnego. Jej rozwój trwał około 100 tys. lat, a zwijsające ze stropów kamienne sople zwane stalaktytami, rosły z „zawrotną” szybkością 1 mm rocznie. Archeolodzy odkryli w jej podłożu ślady osad łowieckich ludzi neandertalskich. System jej korytarzy ma 240 m, z czego 180 jest udostępnione do zwiedzania.

Wybitne jej przeciwieństwo stanowi jaskinia Piekło pod Skibami, o całkowitej długości 57 m. Brak tu tak bogatej szaty naciekowej – w porównaniu z Rajem Piekło wygląda wręcz ascetycznie. Miejscowa ludność już w XVIII wieku nadała jaskinię tą nazwę uważając, że jej czerwone wyłatywanie diabły. W istocie wyłatują stamtąd zamieszkujące Piekło nietoperze – nocek duży, mroczek półny, gacek szary i mopek. Zwiedzając tę okolicę należy poruszać się bardzo ostrożnie – ziemia skrywa ślady prowadzonych przez 300 lat poszukiwań rud ołówku i srebra.

The cave is called “Paradise” because of its beautiful, unique ornament made of stalactites and stalagmites. It is also completely different from other local caves, called „hells” by superstitious inhabitants of the region. The Paradise Cave is a hundred-year-old limestone cave, and its stalactites have grown with a dizzy speed about 1 mm a year. The archeologists found here traces of Neanderthals. Its corridors are 240 meters long, however only 180 meters is open to visitors.

The Hell Cave near Skiby village, unlike the Paradise Cave, is only 57 meters long. There is also no rich ornamentation, and the cave looks rather ascetic. In the 18th century, local people named the cave “Hell” because they believed that devils live in its chamber. In fact, those “devils” are bats: a greater mouse-eared bat, a serotine bat, a grey long-eared bat and a barbastelle. Visiting this area, one has to walk very carefully, because there are also traces of lead ore and silver prospecting that were conducted for 300 years.

Okolice Podszkodzia.

Wbrew powszechnym wyobrażeniom o dużych ośrodkach przemysłowych, zbliżając się do Ostrowca Świętokrzyskiego nie zobaczymy zniszczonego i zdegradowanego krajobrazu. Wokół samej huty rozciąga się strefa ochronna, jednak miasto otaczają tereny rolnicze. Na północ i zachód od miasta rozciągają się wielkie lasy, a na południowym brzegu Kamiennej, na łagodnie pofałdowanych pagórkach, leżą pola uprawne, przetykane drobnymi ciekami wodnymi i znaczącymi je kępami drzew. Obszar ten usiany jest niewielkimi miejscowościami i wioskami, pomiędzy którymi rozciągają się tereny przypominające barwną układankę lub widoki utrwalone na zdjęciach Kieleckiej Szkoły Krajobrazu. Widok zamka wznoszący się na horyzoncie ciemny masyw Górz Świętokrzyskich.

The neighbourhood of Podszkodzie.

Contrary to common opinions about large industrial centres, approaching Ostrowiec Świętokrzyski we will not see devastated and degraded landscapes. There is a protection zone around the foundry itself and the city is surrounded by farmland. North and west of the city there are extensive forests and on the southern bank of the Kamienna River, on gently undulating hills, there are arable fields interspersed with tiny watercourses and scattered with clusters of trees. In the area there are a lot of small towns and villages separated by fields resembling a colourful jigsaw puzzle and landscapes shown on photographs of the Kielce School of Landscape. In the horizon there is a dark massif of the Świętokrzyskie Mountains.

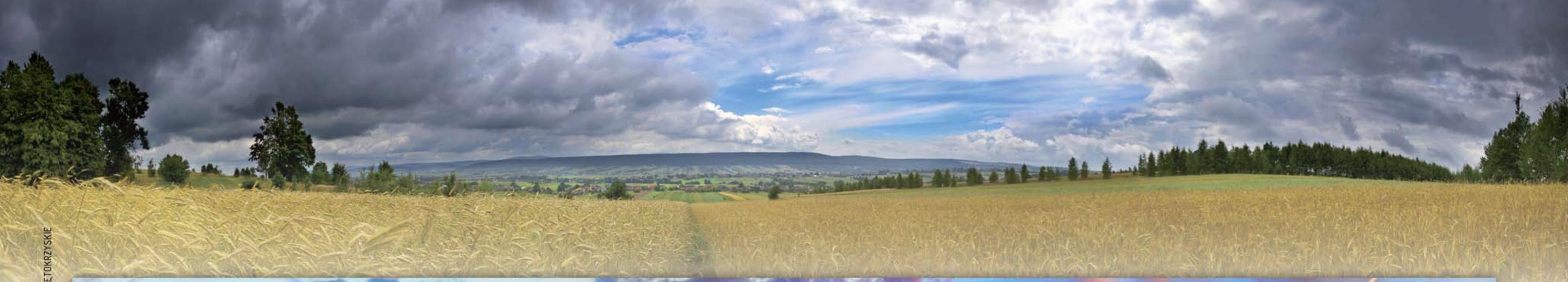

Stawy pod Wiślicą.

W odległości 4 km na wschód od Wiślicy zaczyna się 350 ha kompleks 34 stawów hodowlanych o pięknie brzmiących nazwach: Hetman, Starosta, Kanclerz, Kasztelan. Utworzono tu rezerwat ptactwa wodnego dla ochrony ich terenów lęgowych. Warto się tu znaleźć, gdy zapada zmrok, niebo powleka purpurą, bąki poczynają trąbić, a chmury większych i mniejszych mieszkańców stawów opadają na nocny wypoczynek.

Ponds in the vicinity of Wiślica.

Approximately 4 kilometres east of Wiślica, there is a 350-hectare large complex of 34 fish-breeding ponds bearing beautifully sounding names of Hetman, Starosta, Kanclerz or Kasztelan. A water birds reserve was established here in order to protect breeding territories. The place is worth visiting especially when the dust falls, the sky becomes purple, birds start to humble and swarms of ponds' inhabitants get ready for the night's rest.

PANORAMAS OF ŚWIĘTOKRZYSKIE LANDSCAPE

48

Świt w Świętokrzyskim, widok z Goloborza na Święty Krzyż.

Dawn in the Świętokrzyskie region, the view from the rock rubble over the Holy Cross mountain.

49

PANORAMA ŚWIĘTOKRZYSKA KRAJOBRAZ

CITIES, TOWNS, VILLAGES

Cities, towns and small villages are scattered evenly throughout the Świętokrzyskie region. They perfectly fit into the hilly landscape, creating a lot of charming spots. Cities, towns and villages of the region are full of the architectural monuments - wooden, religious, technical but also modern facilities. All this is surrounded by beautiful nature, which one will not find in other regions of the country.

Nestled among the hills, the region's capital is surrounded by new settlements, but the centre has retained its old-town charm. In Kielce, historical objects interact with appearing in recent years, modern architecture. There is lots of greenery and beautiful recreational areas perfect for family walks and sporting escapades.

MASTA, MIASTECZKA, WSIE

Miasta, miasteczka i drobne wsie są równomiernie rozrzucone po całym regionie świętokrzyskim. Doskonale wpisują się w ten pagórkowaty krajobraz, tworząc wiele urokliwych zakątków. Miasta, miasteczka i wsie regionu kryją w sobie perły architektury drewnianej, sakralnej, ale też nowoczesne obiekty. Wszystko to otoczone piękną przyrodą, której próżno szukać w innych regionach kraju.

Położona wśród wzgórz stolica regionu, otoczona jest nowymi osiedlami, ale centrum miasta zachowało swój staromiejski urok. W Kielcach zabytkowe obiekty współgrażą z pojawiającą się w ostatnich latach nowoczesną architekturą, dużo tu zieleni i pięknych rekreacyjnych terenów doskonałych na rodzinne spacery i sportowe eskapady.

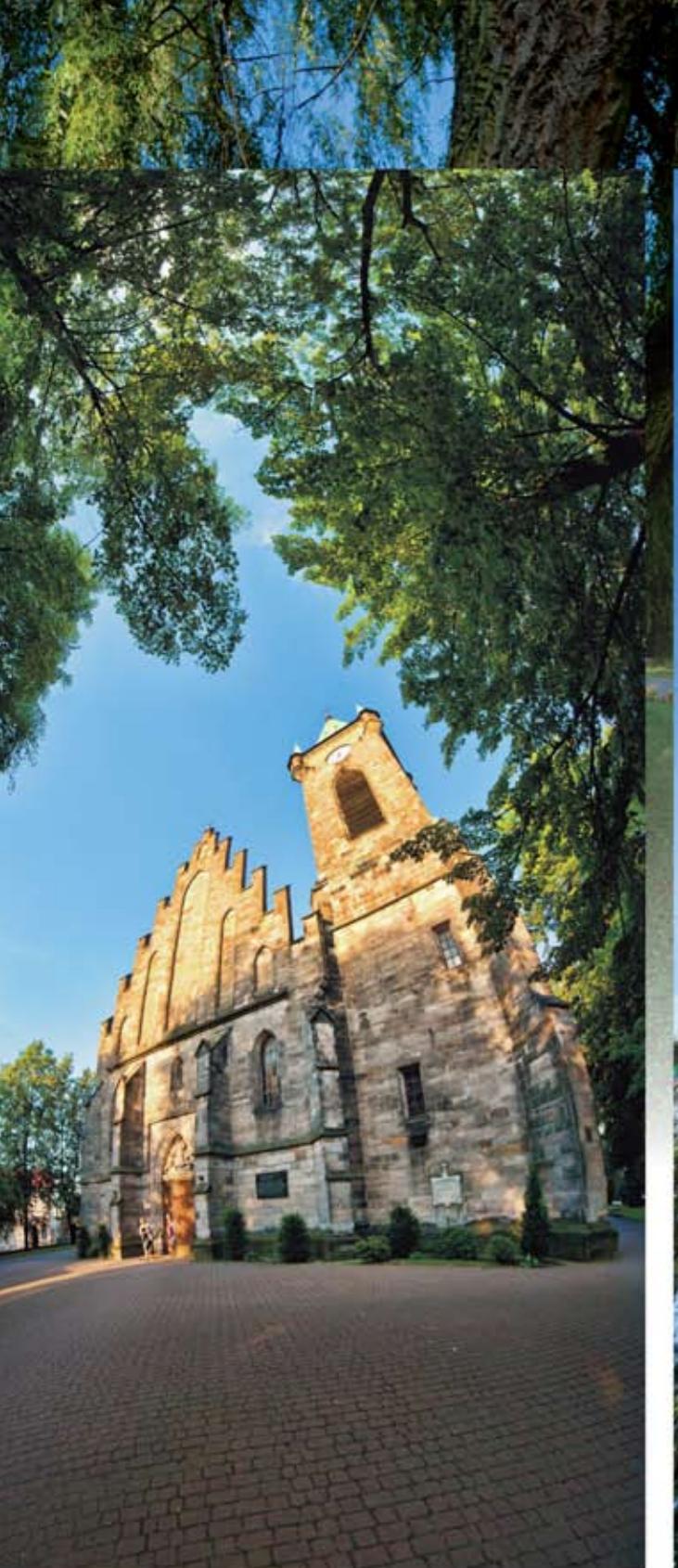

Détails architecturaux des bâtiments de la ville ancienne;
Architectural details of the Old Town.

Poniżej: Ulica Henryka Sienkiewicza.
Below: Henryk Sienkiewicz Street.

Kościół pw. Św. Wojciecha w Końskich.
St. Adalbert church in Końskie.

Oranżeria egipska w parku w Końskich.
Egyptian conservatory in the city park in Końskie.

Glorieta z przełomu XVIII i XIX w.
A gloriette from the turn of 18th and 19th centuries.

Końskie was mentioned for the first time in 1124, when Bishop Iwo Odrowąż founded St. Nicolas church. In the 15th century the church was disassembled and on the same place a new, Gothic one was erected using the elements of the former church. In the 17th century, Końskie became the property of the Małachowszczy family and was granted city rights. Jan Małachowski – the chancellor of the crown, built a palace complex here. Today, some parts such as palace's wings, an Egyptian conservatory, a Greek temple, a gloriette and some other, all surrounded by a beautiful 15-hectare park, can still be admired.

CHURCHES & MONASTERIES

An ordinary tourist pays attention to the oldest monuments. Our imagination is moved by simple, austere walls of Romanesque churches and monasteries. In the Świętokrzyska land, there is the biggest cluster of such monuments, entered into the register of monuments of international value. They are the examples of the beginnings of sacral architecture in Poland.

Some of them are connected with the presence of the Cistercian order in Poland. However, it is also worth paying attention to some buildings which may not be as old and as prestigious but they are extremely original and of unique architectural beauty, surrounded by beautiful landscapes or located in places full of peace and prayerful concentration.

KOŚCIOŁY I KLASZTORY

Przeciętny turysta zwraca uwagę na obiekty zabytkowe najstarsze, o wielowiekowej metryce. Naszą wyobraźnię poruszają szczególnie proste, surowe mury romańskich kościołów i klasztorów. Na Świętokrzyskiej Ziemi skupiło się ich najwięcej w Polsce, a część została wpisana do rejestru zabytków o wartościach międzynarodowych. Są to budowle prezentują-

ce początki architektury sakralnej na ziemiach polskich. Wśród nich są ośrodki związane z działalnością w Polsce zakonu cystersów. Warto też zwrócić uwagę na obiekty nie tak może dostojeńne z racji wieku i znaczenia, lecz zachwycające oryginalnością i urodą architektury, piękna otaczającego krajobrazu czy położenia w zakątkach pełnych ciszy i modlitewnego skupienia.

Klasztor świętokrzyski zbudowany jest nieco poniżej szczytu Łysej Góry, zwanej także Łysem (596 m n.p.m.), w miejscu, gdzie miejscowa ludność od stuleci oddawała cześć słowiańskim bóstwom. Stoi na niezalesionym stoku i góruje nad okolicą. Dotrzeć do niego można od zachodu wybudowaną w latach 30. XX wieku asfaltową drogą lub tzw. Drogą Królewską, od wschodu, od traktu sandomierskiego – stromym szlakiem z Nowej Słupi. Pierwszy kościół na Łyścu powstał w okresie Chrztu Polski, ufundowany przez Dobrawę, małżonkę Mieszka I. Nie wiadomo kiedy powstał tu klasztor. Zachowane na Świętym Krzyżu zapisy zaczynają się od 1259 r. Ma to związek z najazdami Tatarów, podczas których wszystkie wcześniejsze dokumenty i zapiski spłonęły, a wielu zakonników wymordowano. Szczęśliwie ocalały, przywiezione tu zapewne z Węgier, relikwie Świętego Krzyża. Klasztor odbudowano ok. 1270 r. – dokonał tego Bolesław Wstydlwy, a jednocześnie ustaliła się nazwa opactwa: „Opactwo Ojców Benedyktynów Świętego Krzyża”, skrócona potem na „Święty Krzyż”. Obecny kościół wzniесiono w XVIII wieku, a w jego wnętrzu możemy podziwiać obrazy Franciszka Smuglewicza. W zakrystii znajduje się oryginalne XVIII-wieczne umeblowanie wraz z intarsjonowaną boazerią. Do zakrystii przylega XVII-wieczna kaplica Oleśnickich z barokowym pomnikiem nagrobnym fundatorów. W 1723 r. przeniesiono tu relikwie Krzyża Świętego. W krypcie kaplicy znajdują się z mumifikowanymi zwłokami księcia Jeremiego Wiśniowieckiego oraz kilka innych mumii (głównie zakonników). W początkach XIX wieku nastąpiła kasata klasztoru, który aż do 1936 roku nie pełnił funkcji związanych z kultem religijnym. W tym właśnie roku rozpoczęła się tu epoka Misjonarzy Oblatów. Zakończył się tym samym ponury okres – od 1882 roku mieściło się tu więzienie, które przetrwało carat i lata II Rzeczypospolitej, a uważane było za najcięższe w Polsce. Obecnie w pomieszczeniach klasztoru znajduje się Muzeum Misyjne Misjonarzy Oblatów oraz Muzeum Przyrodniczo – Leśne Świętokrzyskiego Parku Narodowego ze zbiorami dotyczącymi fauny, flory i geologii Gór Świętokrzyskich. Z platformy widokowej można podziwiać surowe piękno gołoborza i wspaniałą panoramę stoków Gór schodzących w dolinę Kamienną. W pobliżu znajduje się wieża (wysokości 157 m, wybudowana w 1966 r.) Radiowo-Telewizyjnego Centrum Nadawczego.

The Holy Cross monastery was built just below the peak of Łysa Góra Mountain, also called Łysec (596 meters above the sea level), in a place where for centuries local people worshipped Slav gods. It is erected on a non-forested hill and dominates the neighbourhood. It can be reached from the west by an asphalt road built in the 1930s, also called the Royal Way and from the east by Sandomierski route – a steep track from Nowa Słupia. The first church on Łysec was constructed in the times of the Baptism of Poland and was founded by Dobrawa, wife of King Mieszko the First. It is not known when the first monastery was established here. According to some chronicles kept at the Holy Cross Monastery, the beginnings of the establishment date back to 1259. This was connected with the Tatar raids during which all earlier documents were destroyed in fire and many monks were killed. Fortunately, the relics of the True Cross, most probably brought here from Hungary, remained intact. The monastery was rebuilt in approximately 1270 by Prince Boleslaus the Chaste. At the same time, the name of the abbey was determined: The Abbey of the Benedictine Fathers of the True Cross later abbreviated to True Cross. The present church was constructed in the 18th century and inside we can admire paintings by Franciszek Smuglewicz. In the vestry, there is original 18th century furniture with inlaid panelling. Adjacent to the vestry is a 17th century chapel of the Oleśnicki family with a Baroque sepulchral monument of the founders, to which in 1723 the relics of the True Cross were moved. In the chapel's crypt there is a mummified corpse of Prince Jeremi Wiśniowiecki and also some other mummified corpses, mostly of monks. At the beginning of the 19th century, the order was annulled and until 1936 did not perform any religious duties. It was then that the epoch of the Oblate Fathers started and a quite grave period in the history of the monastery finished. Since 1882, there was one of the toughest prisons in Poland, which survived the times of czarism and the years of the Second Republic of Poland. Currently, the monastery houses the Missionary Museum of the Oblate Fathers as well as the Museum of Nature and Forest of the Świętokrzyski National Park with a collection of fauna, flora and geology of the Świętokrzyskie Mountains. From a viewing platform one can admire the harsh beauty of rubble rocks and a magnificent panorama of the Świętokrzyskie Mountains towards the Kamienna River Valley. In the vicinity, there is a tower (157 meters high and built in 1966) of the Radio and Television Transmission Centre.

156

Sielcia Wielka is a town situated 7 kilometres from Końskie. At the times of the Congress Kingdom of Poland, Stanisław Staszic started the initiative of developing metallurgy along the Kamienna River. In the 1920s, the plan was being implemented. A puddling plant and a rolling mill were opened in Sieplia. The entire machinery was water driven by means of a huge wooden water wheel (8.5 meters in diameter) designed by Filip Girard. The rolling mill was used until

1921 when it was closed and transformed into a museum. During World War II, most of the interior was stolen and recast by Germans. The only element that survived is the driving system of the rolling mill. In 1962, the Museum of the Old Polish Industrial District was opened again. Exhibits were brought from all towns belonging to the District, mostly from Bialogon.

Sielcia Wielka to miejscowość położona 7 km od Końskich. W czasach Królestwa Kongresowego Stanisław Staszic podjął inicjatywę rozwoju przemysłu hutniczego wzdłuż Kamiennej. W latach dwudziestych XIX wieku rozpoczęto realizację tego planu. Powstał wówczas w Sielpi zespół pudlarni (zakład przerobu surówki na żelazo kowalne) oraz walcowni. Całość była napędzana olbrzymim, drewnianym kołem wodnym (8,5 m średnicy), projektu Filipa Girarda. Walcownia pracowała

do 1921 r. kiedy to zakład zamknięto i przeznaczono na cele muzealne. W czasie II wojny światowej większość wyposażenia została zrabowana i przetopiona przez okupanta lecz zachował się cały układ napędowy walcowni. W 1962 r. powstało tu ponownie Muzeum Zagłębia Staropolskiego, z eksponatami przeniesionymi ze wszystkich miejscowości Zagłębia, głównie z Bialogonu.

157

Mariusz Jurasiak - zawodnik KS Vive Targi Kielce.

Mariusz Jurasiak – player of KS Vive Targi Kielce team.

Poniżej: Rozpoczęcie meczu finałowego o dziką kartę Ligi Mistrzów – KS Vive Targi Kielce – Rhein-Neckar Loewen.

Below: The beginning of the final match for the Champions League's wildcard – KS Vive Targi Kielce – Rhein-Neckar Loewen.

Mecz piłki nożnej na stadionie Korony w Kielcach.

Football match at the football stadium of the Kielce football team Korona.

Poniżej: Hala Legionów w Kielcach.

Below: Legions Sports Hall in Kielce.

Wojciech Małecki - bramkarz Korony Kielce.

Wojciech Małecki – Korona football team's goalkeeper.

PANORAMAS OF ŚWIĘTOKRZYSKIE
ATTRAKCJE & CIEKAWOSTKI

PANORAMA ŚWIĘTOKRZYSKA
ATRAKCJE I CIEKAWOSTKI

Muzeum Zabawek i Zabawy istnieje w Kielcach od 1979 r. Najcenniejszą częścią zbiorów są zabawki historyczne z XIX i pocz. XX wieku – lalki, żołnierzyki, pokoiki dla lalek, rzutniki z przeszroczami, klocki itp. Urządzone są ciekawe wystawy stałe, sala zabaw i biblioteka, a na dziedzińcu muzeum odbywają się imprezy plenerowe dla najmłodszych.

172

The Museum of Toys and Play was established in Kielce in 1979. The most valuable part of the museum's collection are toys from the turn of the 19th and 20th centuries – dolls, tin soldiers, dolls' houses, old projectors with slides, building blocks, etc. The Museum offers interesting permanent exhibitions and there is also a playroom and a library. In the Museum's yard various open-air events are organized.

Odbierający się corocznie z okazji Dnia Dziecka Festiwal Kultury Dziecięcej stał się bodźcem stworzenia Europejskiego Centrum Bajki im. Koziolka Matolka w Pacanowie. W wielofunkcyjnym obiekcie (o kształcie babek z piasku) znajdują się biblioteka, sala kinowa i teatralna, sale warsztatowe, ogród zmysłowy oraz amfiteatr nad stawem.

The Festival of Children's Culture organized annually on Children's day gave rise to the establishment of the European Tale Centre in Pacanów. In a multi-function object (in the shape of mud pies) there are: a library, a cinema and a theatre, workshop rooms, a garden of senses as well as an amphitheatre by a pond.

173

Redakcja
Anna Góra-Klauzińska
Kadeska Art
Kielce, ul. Barwinek 5 / 53
www.kadeskaart.com.pl

Anna Benicewicz-Miazga
ABMprojekt
Kielce, ul. Kaznowskiego 11a / 11
www.abmprojekt.com.pl

Wybór zdjęć i projekt graficzny
Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Projekt okładki
Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Skład komputerowy
Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Zdjęcia
Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga
strona 95 pływalnia „Rawszczyzna”:
Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego

Teksty
Teresa Wolska

Tłumaczenie na język angielski
Hanna Mijas, Karolina Kaczor

Druk i oprawa
Drukarnia im. A. Półtawskiego
25-701 Kielce, ul. Krakowska 62
41 349-50-57, 349-50-47

Wydanie pierwsze 2011 r.

Wykonano na zlecenie
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego
Al. IX Wieków Kielc 3
25-516 Kielce
www.sejmik.kielce.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone. Reprodukcja oraz adaptacja
całości lub części niniejszej publikacji niezależnie od zasto-
sowanych technik wymaga pisemnej zgody
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego.

Copyright ©
Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego

Kielce 2011

Wykonano na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego

<http://www.sejmik.kielce.pl>

<http://świętokrzyskie.travel>